

SABAHATTİN EYUBOĞLU VE BELGESEL FİMLERİ

Berrin AVCI*

Sabahattin Eyuboğlu and His Documentary Films

Sabahattin Eyuboğlu is one of the most effective advocators of the history of ideas in Turkey and the reforms of Atatürk. This great thinker, devoted his life to the beauties of nature and human-beings, always made an effort to enlighten the people of Anatolia in every field of Turkish culture. One of these fields is documentary cinema.

After he had founded a film center at Istanbul University in 1954 with a group of scientists, he aimed to display Anatolian culture and the elements of art pertaining to this culture.

It was so aimed that this article would express Sabahattin Eyuboğlu's unknown identity as a documentary film-maker who contributed Turkish culture in many ways.

Key Words: Sabahattin Eyuboğlu, Documentary, Turkish Culture.

.....

* Arş.Gör., Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-Televizyon-Sinema Ana Bilim Dalı

Bugün, pek çok ülkenin dünya sinema tarihinde birer klasik olarak yer alan ya da bir akımın başlatıcısı olarak değerlendirilen filmlerinden söz etmek mümkün. Belgesel sinema alanında İngiltere’de Grierson’un, Amerika’da Flaherty’nin ortaya koyduğu film örnekleri bunlardan birkaçıdır. Ülkemize dönüp baktığımızda Sabahattin Eyuboğlu, Mazhar Şevket İpşiroğlu ve Aziz Albek’in, 1952 yılında İstanbul Üniversitesi Film Merkezi’nde başlayan belgesel film çalışmalarının da -akım veya klasik olarak değil ama bir geleneğe öncülük etmiş olmalarından dolayı- Türk belgesel sinema tarihi içinde önemli bir yer tuttuğunu söylemek bir gerçeği saptamaktır.

Adı anılan bu kişiler, gerçek bir aydın duyarlılığıyla halkımızın yarattığı ve binlerce yılın içinden süzülüp gelen kültür ürünlerini, bir başka deyişle kültür mirasımızı yeniden değerlendirmişlerdir. Bilimin, sanatın ve tekniğin tüm yöntemlerini ve araçlarını kullanarak, evrensel kültürün bütün ürünlerinden insanlarımızı yararlandırma çabasına girişmişlerdir.

S. Eyuboğlu Cumhuriyet düşüncesinin ve Atatürk devrimlerinin en etkili ve yetkin kuşağının temsilcilerinden biridir. Anadolu halkının aydınlanması yolundaki çabasını, Türk kültür ve sanatının hemen her alanında uygulamaya çalışmıştır. Bu alanlarda pek çok ürün veren Eyuboğlu ne var ki, ülkemizde belgesel sinemacı yönüyle pek tanınmamıştır. Oysa, gerek İ.Ü.F.M’nde, gerek Eczacıbaşı Kültür Filmleri Dizisi’nde belgesel sinema alanında pek çok ürün vermiştir. Eyuboğlu’nun girişimleriyle başlatılan belgesel film çalışmalarının Türk belgesel sinema tarihi içindeki yerini ve önemini belirlemeden önce, belgesel film türüne ve Türk sinemasının ilk yıllarında ülkemizde çeşitli kurum ve

kuruluşlarca yapılan belgesel film çalışmalarına kısaca değinmek gerekir.

Belgesel Sinema : 1950 Yılından Önceki Çalışmalar

Belgesel sinema, günümüze değin sinema sanatının gelişmesinde önemli bir tür olduğu kadar, ülke gerçeklerinin bilinmesinde ve tanıtılmasında da etkili bir anlatım aracı olmuştur. Günümüzde belgesel sinemanın, “belgesel” kelimesinin yerli ve yazılı kaynaklarda yer alan “belge niteliği taşıyan” ve “belge özelliğinde olan” gibi anlamlarından yola çıkılarak yapılan bir çok tanımı vardır. Diğer yandan, içerdiği konulara yönelik yaklaşım biçiminin farklılığından doğan, pek çok değışik tanımlarına da rastlarız. Daha genel bir çerçeveden baktığımızda, hangi toprağa, ulusa, dile, dine ve ideolojiye, hangi toplumsal ve ekonomik koşullara bağlı olursa olsun konusunu insandan ve yaşamın gerçeklerinden alan belgesel sinema, yaşadığımız her döneme tanıklık eden, toplumsal belleğimizi güçlendiren, odaklandığı durumları olumlu ve olumsuz yanlarıyla, çelişkileriyle yansıtan, sorgulayıcı yapısıyla yüzeyselin ardındaki gerçeklerin farkına varmamızı sağlayan sinema sanatının bir türüdür.

Belge filmler, diğer ülkelerde olduğu gibi, Türk sinemasının da ilk ürünlerini oluşturur. Türk sinemasını tarihsel gelişimi içinde incelediğimizde, belirli dönemlerde ve sınırlı sayıdaki haber filmlerinin, turizmle ilgili belgesellerin ve sanat filmlerinin ticari amaçlı yapımcıların ya da sinema dışındaki resmî kurumların tekelinde kaldığını görüyoruz. Türk sinemasının ilk yıllarında bu filmler Ordu Foto Film Dairesi, ilk özel yapımevi olan Kemal Film, daha sonra İpek Film, 1931 yılında o zamanki adıyla Basın Yayın ve

Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Sinemacılık Kolu ve 1950 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Öğretici Filmler Merkezi tarafından hazırlanmıştır. Bilindiği gibi, bu filmler toplumun büyük bir kesimine ulaşamamaktadır.

Türkiye'de belgesel sinema, 1950 yılından sonra canlanmaya başlamışsa da, yaygınlaşmasını, 1954 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi Film Merkezi'ne borçludur. Çalışmaları çeşitli bankalar desteklemiş ve filmlerde daha çok ölkemiz turizmiyle ilgili konular işlenmiştir. İ.Ü.F.M bu bağlamda, yaptığı belgesel film çalışmalarında öncü rolünü üstlenmiştir.

Burada bir saptama yapmak gerekmektedir; Türkiye'de belgesel sinema, böylesine bir gelişim çizgisi izlerken bugün, ellili yıllarda yapılan belgesellere ulaşmakta güçlük çekilmektedir. Aynı durum, 1950'lerden sonra dikkat çekici bir gelişme gösteren belgeseller için de söz konusudur. Bu filmlere ulaşmak, tamamen dolaylıdır ve hatta rastlantısaldır. S. Eyuboğlu ve Mazhar ř. İpşiroğlu'nun 1954 yılında kurdukları İ.Ü.F.M adına hazırladıkları belgesel filmlerin elde edilmesi de tamamen rastlantı sonucu olmuştur. Bu filmler, Anadolu Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Yrd. Doç. Dr. İknur Ulutak'ın, Berat Günçikan'ın *Cumhuriyet* gazetesi'nde yayımlanan "Gölgenin Kadınları" adlı yazı dizisinden yola çıkarak, Sabahattin Eyuboğlu'nun eşi Magdi Rufer'le ilgili bir belgesel film yapmak için gittiği görüşme sırasında ortaya çıkmıştır. Magdi Rufer, Sabahattin Eyuboğlu'nun filmlerini uzun yıllar çeyiz sandığında saklamıştır. Bu görüşme esnasında, filmleri sandıktan çıkarır, İknur Ulutak ve eşi Nazmi Ulutak'a teslim eder. Birer költür anıtı olarak nitelendirebileceğimiz bu filmleri İknur ve Nazmi Ulutak, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

Görsel Film Arşivi'ne kazandırırılar. Dönemine göre böylesine önemli ve bugün dahi, belgesel sinemayla uğraşan ve ilgi duyan pek çok insanın bilmediği ve görmediği bu filmlerin yeniden değerlendirilmesi için çalışmalar başlatılır.

Neden Belgesel Sinema? Sabahattin Eyuboğlu'nun Eğitim Anlayışı ve Dünya Görüşü

Düşünceleri çok yönlü, etkinlikleri çok çeşitli aydın, yazar, çevirmen, eleştirmen, edebiyat ve sanat tarihçisi olarak pek çok ad ve sıfatla nitelendirebileceğimiz Eyuboğlu, neden belgesel filmler üretmiştir, onu belgesel filmler üretmeye iten koşulların ardında yatan neydi, ya da bu koşulları sağlayan ortam nasıl oluştu? Bu soruların yanıtlarını Sabahattin Eyuboğlu'nun eğitim anlayışını ve dünya görüşünü incelediğimizde bulabiliriz.

Eyuboğlu'nun eğitim anlayışı ve dünya görüşü, Anadolu kültürü ve bu kültürü oluşturan halkın kaynaklarına sarılmak ve bağlanmak istemiyle temellendirilebilir. Ona göre eğitim, iyi bir yurttaş olarak yetiştirilmesi istenen bireylerle yaşam arasında bir köprü kurmalıdır. Atatürk devrimleriyle halkın aydınlığa ve mutluluğa kavuşacağına inanan Eyuboğlu'nun en büyük amacı; bu devrimleri halka benimsetmeye çalışmaktır. Bütün düşüncelerinin ve uğraşlarının temelinde Anadolu halkının aydınlanması çabası vardır. Onun belgesel film çalışmalarının temelinde de bu düşünce yer alır.

Eyuboğlu'nun üniversite eğitimi için gittiği Fransa'dan döndüğü dönemde (1933), sinema üzerine düşüncelerini anlatan yazılarına pek rastlanmaz. Ancak, 1935 yılında *Tan* gazetesi'nde yayımlanan "İki Film ve İki Devir" adlı makalesinde sinema üzerine

yazdığı bir yazı, onun 1950'lerin ortalarındaki çalışmalarının yöntemi hakkında bilgi verir:

“...sinemanın anarşiden kurtulduğu zaman yapacağı şeyler arasında geniş, çok geniş bir destan, bir asırların efsanesini görür gibi oluyorum. Öyle bir efsane ki, Hugo'nun muhayyilesini aşacak; telkin kudretini statik ve dinamik bütün sanatlardan ve malzemesini bütün insan bilgilerinden alacak; dünyayı insanlarla beraber yeniden kurup yaşatacak. Bu kadar geniş bir terkip için kafası kre kadar büyük bir dahi lazım ki, onun henüz müjdecisi bile yok. Bununla beraber bugüne kadar yapılmış olan filmler arasında yapılacak olan bir seçimle tarih öncesinden bugüne kadar bütün devirlerin bir resmi geçidini görmek mümkündür. Mevzuatlarını hudutsuz bir serbestlikle seçen sinema şimdilik bütün devirleri tarihsel bir kaos içinde göstermektedir...” (Eyuboğlu, 1982: 177)

Eyuboğlu'nun 1935 yılındaki bu düşünceleri, 1954 yılında uygulama alanı bulur. Kendisi, gerçekten filmlerinde tarih öncesinden, neredeyse bugüne kadar bütün devirlerin bir resmi geçidini belgeler.

Köy Enstitüleri kurucularından ve uzun yıllar birlikte çalıştığı yakın dostu İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim anlayışı da S. Eyuboğlu'nun düşünce dünyasını büyük ölçüde etkiler. Hatta Köy Enstitüleri girişiminin durdurulmasından sonra Tonguç'un kendi eserini eleştirirken söylediği *“...eğitimde sinemadan yararlanmalıydık...”* (Eyuboğlu, 1979:131).

sözü daha sonra Eyuboğlu tarafından uygulama alanı bulur. Çocukların ve halkın eğitilmesi için o dönemde en etkili kitle iletişim aracı olan sinemanın eğitim, sanat, kültür ve propaganda alanındaki gücünden yararlanılması gerektiği konusundaki görüşlerini, 1950'li yıllarda daha sistemli bir hale getirir.

Eyuboğlu'nun Anadolu'ya, Anadolu insanına, tarihine, doğasına olan derin sevgisi, tüm düşünce yapısını bir Anadolu öğretisinde birleştirir. Hümanist bir anlayışla beslenen bu düşünce yapısıyla Eyuboğlu, dostluk ve düşünce bağlantısını, her uygar çağda yaşamış insanlarla bizler arasında kurmaya çalışır. Ona göre bütün insan ürünlerinin, uygarlıkların birbirine benzer bir yanı, birbirini etkileyen ve günümüze dek yansıyan izleri bulunmaktadır. Bu nedenle Anadolu'yu Asya'dan çadırlarla atlarla gelmiş bir boyun yaşadığı ve kültürünü yarattığı bir alan olarak değil, geçmişteki uygarlıkları yaratan insanların kaynaştığı, yeni değerler ürettiği bir ortam olarak görür. Anadolu'yu ve Anadolu kültürünü yüzyıllarca önce yaşamış uygarlıkların kültür değerleriyle birlikte irdeler. "Gelenekler Üstüne" adlı denemesinde, "...geçmişimizi, topraklarımızda arayıp bulduğumuz her değeri, Eti, Yunan, Roma, Bizans, Selçuk, Osmanlı ne olursa olsun benimsemek..." (Eyuboğlu, 1977:166) diyerek Anadolu insanının ve Anadolu kültürünün geçmişine uzanır. "...fetheden de biziz artık, fethedilen de. Eriten biziz, eriyen de. Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi. Onun için en eskiden, en yeniye ne varsa yurdumuzda öz malımızdır bizim. Halkımızın tarihi Anadolu'nun tarihidir..."(a.g.y.,s:11) der. Bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi Eyuboğlu, Anadolu'nun Hristiyanlık ve İslam öncesi çoktanrılı kültürüyle birlikte benimsemesi gerektiğini, bu uygarlıkların sanat

varlıklarının bugünkü yaşantımıza mal edilip, yeniden çağdaş bir yorumla yaşatılabileceğini belirtir. Anlaşıldığı gibi bu yorum, ne islam kültürünün bir uzantısıdır ne de Batı'nın bir taklididir.

Fotoğraflarla Anadolu

Türk insanının Anadolu'daki günlük yaşamını oluşturan gelenekleri ve görenekleri içinde, Anadolu'da ilk çağlarda yaşamış uygarlıkların sanat ürünlerinin yaşayan kültürün bir parçası olduğu ve olması gerektiğini savunan kapsamlı yazılarıyla Eyuboğlu, düşünsel çalışmalarının sadece kuramsal düzeyde sergilenmesiyle yetinmez. Bu düşüncelerini belgeleyecek verileri, önce renkli saydamlar aracılığıyla toplar. On bini aşkın sayıdaki bu saydamlarda Hitit, Frigya, Likya, Ani, Nemrut, tarihsel anıtlar, mezarlar gibi arkeolojik fotoğrafların yanında, Anadolu insanının günlük yaşamının bir kesitini oluşturan gecekondular, çarşı, pazar, bit pazarı, çocuk duvar resimleri, balıklar, deniz saydamları da yer alır. Her hafta "Pazartesi Toplantıları" adı altında bu geniş koleksiyonunu (Alkan,1973:176-177) dostlarıyla paylaşarak onlara sergiler. (Sabahattin Eyuboğlu Tanıtım Broşürü, s: 2)

Daha sonra Halikarnas Balıkcısı'yla düzenlediği "Mavi Yolculuk" lar, onun geniş alanlarda uygulayamadığı, daha dar bir çevrede sunum olanağı bulduğu "yaşayarak eğitim" ve teknolojik eğitime dayalı denemelerinin belirtileridir. Ancak o, Anadolu kültürü, halkı ve doğasıyla ilgili düşüncelerini, sinema gibi geniş kitlelere seslenen bir araç ile belgeleyerek tüm insanlarla paylaşmak ister. Çünkü ona göre tarih bilinci, insan ve doğa sevgisi nerelerden ve hangi uzak kaynaklardan beslendiğimizi bilmek değildir sadece. Bilim adamına uygun düşen tutum ve

davranış, bu kaynaklara tüm insanların eğilip yaklaşmasını sağlamaktır. (Batur, 1976:5) Belgesel film ise Anadolu kültürünü oluşturan sanat varlıklarını buldukları doğal ortam içinde en iyi belgeleyecek araç ve yöntemdir.

İstanbul Üniversitesi'nde Belgesel Filmler Üretme Serüveni

Eyuboğlu, 1950'de ikinci Fransa dönüşü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğretim görevlisi olur. Teknik Üniversite'de Sanat Tarihi dersleri verir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde görevli bilgisine ve beğenisine güvendiği arkadaşı Prof. Dr. Mazhar Şevket İpsiroğlu ile kendi deyimiyle kader birliği ederler. (Alkan, 1973:175)

Anadolu'nun geçirdiği çeşitli uygarlık dönemlerini ve kimsenin bilmediği gizli kalmış sanat ürünlerini ister müzede, ister yeraltında ve yerüstünde olsun, gün ışığına çıkarmak için bir çeşit keşif gezilerine çıkarlar. (Batur, 1976:5.) Uzun araştırmalar sonucu buldukları Türk sanatına özgü çeşitli değerleri geniş bir kesime yaymak kaygısıyla ve ilk çağlardan günümüze kadar Anadolu uygarlıklarını tanıtmak amacıyla, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden bir grup bilim adamıyla bir dizi belgesel film çekmeye karar verirler.

Çağımızda sinema, fotoğraf ve televizyon gibi görsel kitle iletişim araçlarıyla geniş halk kitlelerini bilgilendirmenin ve okullarda bir öğretim aracı olarak kullanmanın ne denli etkili olduğu göz önünde bulundurulursa, İstanbul Üniversitesi'nin o döneme göre çok çağdaş bir gelişmenin içinde yer aldığı görülür. (Albek,1976)

İstanbul Üniversitesi Film Merkezi'nin Kuruluşu

Eyuboğlu ve İpşiroğlu sanat tarihi konularından ilk önce, Hitit uygarlığının kalıntılarını ele alırlar. "Hitit Güneşi" adını verdikleri bu ilk filmlerinden önce kısa film denemeleri olmasına karşın, bu filmle aldıkları sonuç beklediklerinden iyi olur. "Hitit Güneşi"nin çekim aşamasında düşüncelerini belgelemek ve daha kapsamlı bir şekilde yürütebilmek için, 1954 yılında İstanbul Üniversitesi'nde çok zor koşullar ve teknik olanaksızlıklar içinde bir film merkezi kurarlar. Bu merkez Fransa, Almanya ve İtalya'daki Yüksek Öğretim Kurumları'nın öğretim ve araştırma alanlarını konu edinen filmlerin derlenmesini ve üretilmesini sağlamak amacıyla kurulan film merkezlerinin çalışma yapısına benzer bir özellik taşır. Ancak, İstanbul Üniversitesi Film Merkezi, daha çok Arkeoloji-Sanat Tarihi konuları üzerinde çalışır. Eyuboğlu, İ.Ü.F.M'nin tanıtım kitapçığında bunu şöyle açıklar:

"Bu bölümün amacı, sinema diliyle yurt ve dünya seyircilerine bir çeşit Anadolu destanı sunmaktır. Gözle görülebilecek bir destanda sanat eserlerinin ağır basması tabii olduktan başka bu işe girişenlerin uzmanlık alanları da sanat tarihi idi. Bu nedenle şimdiye kadar yapılmış olan filmlerin hepsi Anadolu sanat tarihinin birer yaprağı niteliğindedir"
(Albek,1976)

Sabahattin Eyuboğlu, Anadolu'nun türkülerine sinmiş, kilimlerine renk ve biçim vermiş, duygusuna ve düşüncesine girmiş uygarlık alanlarını ve sanat eserlerini "Anadolu Destanı" diye

adlandırır. Bu destanı şiirsel bir biçimde, sinema dilinin olanakları ile tanıtmaya çalışır. (Batur,1976:5)

Ancak, Anadolu'daki çeşitli uygarlık katlarının arkeolojisi ve sanat tarihiyle ilgili olan bu filmler, klasik anlamdaki "belge filmleri" değildirler. Belgesel film çalışmalarını yapan bilim adamlarının göz önünde tuttıkları amaç; üniversitenin işlediği konuları sinema diliyle anlatıp, kavratmaya, yaymaya çalışmak, üniversitedeki öğretim ve araştırmaya bu yöntemle katkıda bulunmaktır. (İ.Ü.F.M, a.g.y.,) Bu amaçtan da anlaşıldığı gibi, üniversitede kuramsal olarak sunulan birtakım bilgilere görsellik kazandırılacak ve akılda daha kalıcı olması sağlanacaktır. Film ekibi kültüre hizmet ederken bilime de hizmet edecektir.

Çekim ekibi Anadolu'yu dolaşırken tarih ve sanat bakımından önemli olan her anıtla ilgilenir. Hititlerden bu yana Anadolu'ya yerleşip, eser bırakmış her kavim, millet ve uygarlığın kalıntılarını değerlendirir. İyonya, Frigya, Karya ve Likya'yı dolaşır. Kommagene krallarının ve tanrılarının heykellerini görmek için Nemrut'a gider. Bu bakış açısıyla çevrilen filmler, yurdumuzu bir bütün olarak çeşitliliği ve zenginliğiyle tanıtır.

Bu arada film ekibi, kültürel yönden bilinmeyen gerçeklerin gün ışığına çıkmasına da yardım eder. Topkapı Müzesi Kitaplığı'nda kapalı kalan Fatih Albümü'ndeki "Siyah Kalem" adlı bir ressamın çizimleri veya Nakkaş Osman'ın "Surname" kitabı üzerinde bilimsel araştırmalar yapabilme olanağı sağlar. Göreme'de bilim dünyasının hiç bilmediği ve o güne kadar hiç kimsenin ayak basmadığı "Saklı Kilise" adı verilen bir kilise ortaya çıkarılır. Hatta film ekibi Ortaçağa ait bu kilisede ressamın

kullandığı bezleri, üzerindeki boyalarıyla birlikte bulurlar. (Erhat,1960:125)

S.Eyuboğlu ve M.Ş.İpşiroğlu, “Siyah Kalem” ve “Saklı Kilise” üzerine ayrıca birer kitap yayımlarlar. Böylece sanat eserlerimizi tanıtmak ve yaymak amacıyla iki yoldan çalışırlar. Bu tür çalışmalar sonucu bulunan sanat eserleri, bilimde yeni araştırma ve tartışmalara yol açtığı gibi, ülkenin kültür varlıklarının bilinmesini ve ardından korunmasını da sağlamaktadır. (Erhat,1960:125)

S. Eyuboğlu İlk filmlerini M.Ş.İpşiroğlu’yla daha sonra Aziz Albek’le gerçekleştirir. Filmlerinde Anadolu’nun geçmişi ile bugünü arasında bugünkü gerçeklerimizi de göz önüne alarak köprü kurmaya çalışır. O dönemde müzelerde sergilenen sanat eserlerinin donmuşluğunu kırarak, onları yaşamın içine sokar. Hitit kabartmalarında ve Roma mozaiklerinde görülen günlük yaşam sahneleriyle bugünün yaşayış biçimleri, gelenekleri ve görenekleri arasında nerede bir benzerlik görse dikkati bu noktaya çekmeye çalışır. Eski uygarlıkların bugün, halkımızın üzerinde süren izlerini şaşırtıcı örneklerle gösterir. Ancak, Eyuboğlu bu bağlantıları kurarken dogmatik değildir. Şöyle der: “...*bu ilişkiler mutlak vardır demiyorum, ama düşünülebilir...*” (Dilmen, 1973:135.) sözünü vurgular. Bu anlamda İ.Ü.F.M’nin filmleri akademik değildir. Söz konusu filmler Türk izleyicisini olduğu kadar yabancı izleyicileri de ilgilendirecek ve izleyenlerde o yerleri görme isteği uyandıracak canlı belgelerdir.

İlk Film ve İlk Ödöl: “Hitit Güneşi”

Sabahattin Eyuboğlu ve Mazhar Şevket İpşiroğlu, ilk filmleri olan “Hitit Güneşi”nin çekim aşamasında dışarıdan getirttikleri teknisyenlerle acı deneyimler yaşarlar. Hiç sinema eğitimi almamalarına rağmen, yönetmenlik, kameramanlık, senaristlik gibi görevleri ve film banyosu gibi, sinema yapımının gerektirdiği tüm ayrıntılı işlemleri kendileri üstlenerek film çalışmasına başlarlar. Tüm bu olumsuz koşullar içinde çalıştıktan sonra, diğer belgesel filmlerinde Türkiye’de yetişmiş filmcilerle çalışmayı tercih ederler. Maddi olanaksızlıklar içinde başlatılan film çalışmalarının sürdürülmesinde kameraman, kurgucu, fotoğrafçı ve müzik seçimini yapanların da katkısı çok büyüktür. Çünkü, onlar büyük bir özveriyle bu çalışmaların yürütülmesini sağlamışlardır. Sabahattin Eyuboğlu ve Mazhar Şevket İpşiroğlu, kimi zaman sağlıklarını bile tehlikeye sokan bu film çalışmalarını hiçbir çıkar beklemeden gerçekleştirmişlerdir.

Yurdumuzdaki çeşitli uygarlıkların kalıntılarını benimsemiş, değerlendirme adına yola çıkan İ.Ü.F.M belgesel filmlerini daha sonra yurtda ve dünyada tanıtma çabalarına girişecektir. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Kültür Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı’nın katkılarıyla yurt dışındaki çeşitli kültür filmleri festivallerine katılan filmler, bu festivallerden çeşitli ödüllerle dönmüşlerdir. “Hitit Güneşi” 1956 yılında katıldığı uluslararası Berlin Film Festivali’nin belgesel film dalında ikinci olmuş, “Gümüş Ayı” ödülünü kazanmıştır. Bu ödöl, Türk sinema tarihi açısından da büyük bir önem taşır. Çünkü, bu bir Türk filminin uluslararası bir festivalde kazandığı ilk ödüldür. İkinci film “Siyah Kalem”, ertesini yıl aynı festivalde mansiyon almıştır. 1972 yılında yapımı tamamlanan

“Karagöz’ün Dünyası” filmi, yine aynı yıl merkezi Paris’te bulunan “Uluslararası Bilimsel Sinema Derneği”nin Madrid’te düzenlediği “II: Bilimsel ve Öğretici Sinema Festivali”nde, “Etnolojik Filmler Bölümü”nün tek ödülü olan “Gümüş Kuğu”yu kazanmıştır. (Alkan,1973:176-177)

İstanbul Üniversitesi’nin kendi imkanları ve film ekibinin gönüllü çalışmalarıyla ortaya çıkan filmlerin çekiminde olduğu gibi, gösteriminde de güçlüklerle karşılaşmıştır. Yapımcı gibi film piyasasına atılmayan üniversite, filmlerin kopyalarını çıkarmak için pelikül bulmakta bile zorlanmıştır. Kendi bünyesinde Sinematek’e de sahip olmadığı için filmleri geniş bir kesime yaymak olanağını bulamamıştır. Yalnız İstanbul’un yabancı kültür merkezlerinin özel sinema gösterilerinde, üniversitelerde, liselerde, Sinematek’te izlenen filmler 1960 yılında İstanbul Üniversitesi’nin büyük konferans salonunda her hafta gösterilmesi yoluyla tanıtılmaya çalışılmıştır. (Erhat, 1960:126.)

Filmlerin konusunu oluşturan Türkiye’deki sanat varlıkları ve bulunduğu yerler, o dönemde filmlerin gösterildiği çeşitli ülkelerde, izleyenlerde gerçekten de büyük bir merak oluşturmuştur. Azra Erhat, filmlerin Paris’in Musee’de Homme’unda gösterildiğinde Fransa’nın en ünlü ressamlarından Jean Lurçat’nın “Surname” filmi için şöyle dediğini belirtir: “...sanatıma devam edebilmem için zaman zaman böyle eserler görmem lazım. Bu film bana taze bir kan veriyor...” (Erhat, 1960:126.) Yine 1972 yılında yapımı gerçekleştirilen “Karagöz’ün Dünyası” adlı film için Romanya delegesi İon Bostan şunları söyler: “Balkan ülkelerinde tanınan Karagöz oyunu, gitgide kaybolmaktaydı. Bu bakımdan bu film, fotoğraf ve yazı yoluyla

korunması mümkün olmayan bir belgeyi sinemanın hareket olanağından yararlanarak vermekle kltr tarihine hizmet etmiştir.” (Alkan,1973:176-177)

Ayrıca bu filmler, Türkiye’ye gelip gezmek arzusu uyandırdığı için, iyi bir kltr propagandası olarak da büyük bir önem taşır.

Sabahattin Eyuboğlu ve arkadaşlarının İ..F.M. adına hazırladıkları eğitim filmleri, üniversitede kuramsal olarak sunulan birtakım bilgilere görsellik kazandırmak ve böylece, bilimsel çalışma ve araştırmalara katkıda bulunmak amacıyla çekilmişlerdir. Bu alışmalar, bir okul adına ilk olmasa bile, Türkiye’de kurumsallaşma düzeyinde planlı, programlı ve düzenli bir şekilde yürütülen ilk çalışmalardır. İstanbul niversitesi’nin on sekiz filminden on birine katkıda bulunan Eyuboğlu ve arkadaşları, bu anlamda bir geleneğe öncülük etmişlerdir.

O dönemin teknik olanaksızlıklarını ve koşullarını göz önüne aldığımızda, bu filmler sinematografik özellikleri açısından da başarılı çalışmalar olarak değerlendirilebilir. Daha önce örneklerine rastlanmayan ve Anadolu’nun çeşitli sanat eserleriyle ilgili konuların ele alındığı bu filmler, ilk anda eğitici ve belgeci özellikleriyle dikkat çekmektedir. Ancak, Sabahattin Eyuboğlu’nun dünya görüşü doğrultusunda yorumladığı filmler, sanatsal kaygılar da taşımaktadır. Ne var ki, bu filmler uluslararası çeşitli film festivallerinde ödüller kazanmalarına rağmen, ülkemizde yeterince tanıtılıp, gelecek kuşaklara aktarılamamıştır.

Kaynakça

- ALBEK, A. (1976). İstanbul Üniversitesi Film Merkezi Tanıtım Kitapçığı, Matematik Araştırma Enstitüsü Baskı Atölyesi, İstanbul.
- ALKAN, E. (Mart 1973). "Eyuboğlu'nun Sinemacı Yönü", Yeni Ufuklar Dergisi Sabahattin Eyuboğlu Özel Sayısı.
- BATUR, S. (17 Ocak 1976). "Anadolu Destanı", Cumhuriyet Gazetesi.
- DİLMEN, G. (Mart 1973). "Sabahattin Eyuboğlu ve Anadolu", Yeni Ufuklar Dergisi Sabahattin Eyuboğlu Özel Sayısı.
- ERHAT, A. (1960). Mavi Anadolu, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- EYUBOĞLU, S. (1977). Mavi ve Kara, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- EYUBOĞLU, S. (1979). Köy Enstitüleri Üzerine, Cem Yayınevi, İstanbul.
- EYUBOĞLU, S. (1982). Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler, Görsel Sanatlar, Cem Yayınevi, İstanbul.
- EYUBOĞLU, S. (Tarihsiz) Tanıtım Broşürü, Karaca Ofset Basımevi.